

A farkas

biológiája, ökológiája és
kárelhárítási módszerek

Grupul de Lucru pentru
Conservarea Mamiferelor

A farkas

© Kecskés Attila

A farkas az ökoszisztéma nélkülözhetetlen eleme. Számos országban, ahonnan kiirtották, ma erőfeszítéseket tesznek a visszatelepítésére.

Elterjedés:

a farkas valamikor az egész északi féltekén elterjedt volt. Az emberi üldözés következtében ma már csak az eredeti élőhelyének töredékén lelhető fel.

Biológiai jellemzők:

hasonlít a német juhászkutyához (farkaskutyához), de lábai hosszabbak, törzse és farka rövidebb, bozontosabb, a mellkasa pedig kevésbé mély, mint a hasonló méretű kutyáké. Egy kifejlett egyed súlya 20-80 kg a hímek, 15-55 kg a nőstények esetében Romániában átlagosan 25-50 kg. A kutyáktól eltérően, a farkasok soha nem viselnek ún.

farkaskörömöt. (a farkasköröm a hátsó végtag ötödik ujjának csökevénye). A farkasok a természetben elérhetik a 10 éves kort, fogságban pedig akár 16 évig is élhetnek.

Életmód:

sok tekintetben hasonló az emberéhez. Falkának nevezett szociális egységben élnek, amely az emberi családhoz hasonlítható. A falkát a domináns hím és nőstény (alfa pár) vezeti; akiknek a csapat többi tagja behódol. A falka többi tagja a domináns pár kölykeiből áll, illetve idegen farkasokból, akik a családhoz csatlakoztak. A falká-

*A falka
tagjait
nagyon
szoros
kapcsolat
fűzi össze.*

ban szigorú rangsor uralkodik, úgy a hímek, mint a nőstények között. A falkán belül komoly harcok viszonylag ritkán fordulnak elő. A falkatagok közötti szoros együttműködés növeli a vadászat sikerességét, a kölykök felnevelésének esélyeit, és megkönnyíti a falkaterület védelmét.

A falkatagok különböző testtartások és üvöltés révén kommunikálnak. A farkas-üvöltés nagyon változatos és többféle szerepet is betölt: összetartja a falkát, jelzi vadászatra való indulást, illetve vadászat befejezését. Üvöltéssel adják hírül hollétüket is, hogy a szomszédos falkák tagjai kitérhessenek előlük.

Egy falka általában 2-15 egyedből áll. Az ennél nagyobb falkák nagyon ritkák; Romániában egy falka átlagosan 3-6 farkasból áll. A falka által használt terület nagysága 130 km²-től (Minnesota, Amerikai Egyesült Államok) 13.000 km²-ig (Alaszka) terjedhet. Európában

kevés adat ismeretes a falkaterületek nagyságáról. Ezek szerint 16 km²-től (legkisebb ismert falkaterület, Portugália) 900 km²-ig terjed Spanyolország, ÉNy Oroszország és Finnország. Területüket a falkatagok rendszeresen bejárják, megjelölik és védik a szomszédos falkáktól. A betolakodó farkasokat meg is ölhetik.

A farkas gyakran ügetve jár, egyetlen éjszaka alatt akár 50 km-nél nagyobb távolságot is bejárhat.

Lábnyoma hasonlít a nagytestű kutyákéhoz, csak hosszúkasabb. Optimális feltételek mellett az ügetés folyamán a nyomok szinte egyenes vonal mentén haladnak. Az esetek többségében a nyomok nagysága, alakja és vonala nagyon eltérő képet mutat, a terep és aljzat minőségének, illetve a járás módjának függvényében.

© Kún Csaba

A farkas számára legfontosabb zsákmányállat a gímszarvasszarvas.

Táplálkozás:

a farkas saját testméreténél nagyobb zsákmányállatokkal táplálkozik, amelyeket egyedül nem lenne képes elejteni. Gyakran gímszarvas, őz, vaddisznó, ritkábban zerge, dármszarvas, nyúl, rágcsálók és madarak, esetenként pedig dög szerepel a tápláléklistáján. Ősszel az érett gyümölcsöt is elfogyasztja. Mivel gyakran adódik rá lehetőség, megtámadja a könnyű zsákmányt jelentő háziállatokat, főként juhnyájakat is.

A vadászat során több állatot próbára téve, kiválaszt egyetlen példányt, amelyet kitartóan üldöz. Elsősorban a kiöregedett, legyengült, beteg, alulfejlett

vagy fiatal állatokat tudja elejteni. Ezáltal hozzájárul az egészséges nagyvad-populációk fennmaradásához. Kerüli az összeütközést a felnőtt szarvasbikákkal és vaddisznókkal, amelyek megvédhetik magukat. Életmódja az alkalmankénti táplálkozást feltételezi.

Hosszantartó éhezés után akár 7-9 kg húst is képes elfogyasztani. Egy felnőtt egyednek napi 1 kg húsról van szüksége a fennmaradáshoz (túléléshez), és napi 2-2,5 kg-ra ahhoz, hogy erőnlétét megőrizze és szaporodni tudjon.

A Romániában élő farkasok táplálkozásával egyetlen tanulmány foglalkozik, melyet H. Almășan és társai 1970-ben közöltek. E szerint a farkasok táplálékának 70%-át alkották háziállatok, míg a vadállatok közül a legnagyobb arányban az őz és a nyúl volt jelen. Abban a periódusban farkasokat kiméletlenül irtották, főként kártételük miatt (pedig a hatvanas évek végén a farkasok száma kicsi kb. 1500 egyed volt). A korlátlan vadászat lehetetlenné tette a falkák kialakulását. Falka hiányában a farkasok kénytelenek voltak juhokra, őzekre, nyulakra vadászni, melyeket egyedül is el tudtak ejteni

A farkas félnék állat, kerüli az emberrel való találkozást. Csapdában, vagy sarokba szorítva veszélyesek lehetnek.

Szaporodás:

a falkán belül rendszerint csak a domináns (alfa) pár szaporodik, február-márciusban. Vemhességi ideje, a kutyákéhoz hasonlóan, 62-64 nap. A kölykök száma általában 3-6, egészen kivételesen elérheti a 11-et. Az első két hónapban a nőstény egyedül gondozza kölykeit, míg a domináns hím és a többi falkatag táplálékról gondoskodik. 7-8 hónapos korukban már teljes jogú falkatagok, ivaréretté viszont csak két éves korukban válnak. A nőstény farkasok nem szaporodnak 3 éves koruk előtt. Érdekes, hogy az ember által nem szabályozott farkas-populációkban a túlélési arány 6-43%-os a kölyköknél, születésüktől az első télig; 55%-os az első téltől a második télig és 80%-os a felnőtt egyedek esetében. A farkas életében az

első három év a legkritikusabb, csak kis hányaduk éri meg a felnőttkort. A fentiekből világosan kiderül, hogy a farkas, a közhiedelemmel ellentétben, nem „szpora” állat. Emellett a farkas-populációk amúgy is szabályozzák önmagukat a nagy területigény, a falkák közötti versengés, a szaporodási sajátosságok és a territoriális agresszió által.

Érdekes megemlíteni, hogy az ember által nem szabályozott farkaspopulációkban élő nőstényeknek csupán a 60%-a szaporodik, míg a vadászott farkaspopulációk esetében ez az arány akár 90%-os is lehet.

Az eddigi ismeretek értelmében, a legsűrűbben benépesített terület (bárhol a világon) egy év leforgása alatt átlagosan 1 farkas/26 km² volt.

A farkaskárok növekedhetnek a következő esetekben:

- ha a farka elveszti egyik tapasztalt tagját
- ha a farka felbomlik
- ha a farka valamely tagja megsebesül
- ha kölykeit a nőstény egyedül kell felnevelje
- ha kicsik a falkák, illetve a magányos farkasok esetében

Farkaskárok megelőzésének módszerei

Kutyás őrzés:

A kutyák használata a háziállatok őrzésének és védelmének legősibb módszere. Már Kr.e. 150-ből találunk feljegyzéseket, amelyek részletesen tárgyalják a juhászkutyák használatának módszereit.

Kétféle juhászkutya létezik: a terelőkutya és az állatok tulajdonképpen őrzésére használt kutya. Mindkét típusnál létezik több olyan fajta, amelyet hasonló célra tenyésztettek ki. A terelőkutyák közé sorolható a pumi, puli, mudi, border collie, collie, stb. A nyájőrző kutyák

közé a következő fajták tartoznak: „Mioritic”, „Carpatin”, „Bucovinai” román juhászkutya, kuvasz, komondor, pireneusi, anatóliai, abruzzói juhászkutya, Karakachan, stb. Napjainkban már számos fajtát nem nyájőrzésben használnak, így ezek fokozatosan elvesztették azon tulajdonságaikat, amelyekért eredetileg kitenyésztették. Vannak azonban olyan régiók (például Romániában), ahol a nagyragadozók állandó jelenléte szükségessé tette a juhászkutyák folyamatos használatát. Így a román juhászkutyák azon ritka fajták közé tartoznak, amelyek máig is képesek ellátni eredeti feladatukat.

Hazánkban általában nem tiszta fajtákat használnak a háziállatok őrzésére. A kutyák kiválasztásának fő szempontja a juhászok lehetőségeihez mérten az, hogy mennyire bizonyultak

Nyájőrző kutyák és terelőkutya

© Pápai Zoltán

hasznosnak a nyájőrzésben. Ezeknek a kutyáknak néhány alapvető tulajdonsággal kell rendelkezniük: megbízhatóak (nem támadják meg a háziállatokat); éberek (a nyáj mellett maradnak, követve ennek mozgását); védelmező magatartást mutatnak (ugatnak ezzel riasztva a juhászt és szükség esetén védik a nyáját). A juhászkutyák elsődleges feladata az, hogy figyelmeztessék a juhászt.

Azok a kutyák alkalmasak nyájőrzésre:

- amelyek kölyökkoruktól a nyáj mellett nőnek fel ezek a kutyák szorosan kötődnek a nyájhoz
- amelyeknek gyengén fejlett a vadászösztöne ezek a kutyák nem hagyják el a nyáját, hogy vadakra vadásszanak (ami egyébként tilos is), ezáltal védelem nélkül hagyva a háziállatokat
- amelyek támadás esetén nem követik hosszú ideig a ragadozót

© Kecskés Attila

A kolonc viselete kötelező

(farkast vagy medvét), eltávolodva a nyajtól és ezáltal védelem nélkül hagyva ezt; ilyen esetekben történik a kártételek jelentős része.

Érdeemes tudni, hogy a Romániában érvényes vadásztörvény korlátozza a nyáját őrző kutyák számát. Kötelező, hogy a kutyák koloncot viseljenek, legyenek beoltva és féregtelenítve.

A nyájőrző kutyák szerepe elsősorban az, hogy a juhászokat figyelmeztessék.

© Kun Annamária

Rémzsineg (fladry):

Eredetileg Kelet-Európában és Oroszországban használták, farkas vadászatok alkalmával. Kötélre erősített, feltűnő színű szalagokból áll. A szalagok szélessége 10 cm, hosszúsága pedig 50 cm. A módszer akkor bizonyult a leghatékonyabbnak, amikor a szalagok egymástól 50 cm-re voltak elhelyezve, alsó végükkel a talajt majdnem érintve. Ez a módszer tulajdonképpen csak egy pszichológiai akadályt jelent: mivel a farkas óvatos állat, nem lép át a gyanús rémzsinegen, amely egyébként teljesen ártalmatlan.

A fladry nagyon olcsó és könnyen szállítható, fel- és leszerelése könnyű feladat. A módszer alkalmazása csak rövid időre ajánlott, ugyanis, ha a farkas megszokja a rémzsineg jelenlétét, a módszer elveszti hatékonyságát. Használata java-

solt a karám kerítésének felállításáig, illetve a vándorló legeltetések alkalmával. Olyan helyeken, ahol a farkas gyakran behatol a karámba, a rémzsineget a karám körül kell felállítani. A kerítés tetejére szerelt fladry csökkenti a farkasok behatolásának valószínűségét.

Saját tapasztalataink azt mutatják, hogy olyan nyájaknál, ahol kecskék is vannak, ezek megrongálják a rémzsineget. Ilyen helyeken a rémzsineget a karámon kívül kell felállítani.

A rémzsineg hatékonyságáról az általunk végzett tanulmányok alapján elmondhatjuk, hogy rövidebb időszakokban használva, a farkastámadások valószínűségét több mint felére csökkenti. Tanulmányunk ideje alatt négy esztenát láttunk el rémzsineggel.

A rémzsineg, valamikor vadászatokon volt használatos, rövidebb ideig alkalmas a farkasok távoltartására.

© Domokos Csaba

© Kecskés Attila

© Domokos Csaba

A helyesen felszerelt villanypásztor biztos védelmet nyújt.

Villanypásztor:

A villanypásztor sikeresen alkalmazható úgy a farkasok, mint a medvék által okozott károk megelőzésére.

Néhány párhuzamosan kifesztett, 5.000-10.000 V feszültség alatt levő huzalból áll. Az áramot szárazelem, akkumulátor vagy 220 voltos hálózati áramforrás szolgáltatja, és generátor alakítja magasfeszültséggé. A védendő területet (legelő, eszteta, termőföld, halastó) körbe kell keríteni az elektromos huzalokkal. A villanypásztor előnye, hogy könnyen és gyorsan felállítható, könnyen költöztethető és nagy területek bekerítésére is alkalmas.

Felépítése és működése:

A tulajdonképpeni kerítés egymással párhuzamosan kifeszített elektromos vezetőhuzalokból áll, amelyeket elektromos szigetelőanyagból készült huzaltartók rögzítenek a fa vagy műanyag tartóoszlopokra. A generátor szabályos időközönként (1-3 másodperc) magasfeszültségű impulzusokat (5.000-10.000 V)

bocsát ki, amelyeket a huzalok vezetnek tovább. Az áramerősség olyan alacsony, hogy a rendszer teljesen ártalmatlan a huzalokat megérintő állat vagy ember számára. Ugyanakkor viszont nagyon kellemetlen és nehezen elfelejthető áramütést okoz.

A rendszert tápláló áramforrás többféle lehet, a felállítási hely adottságaitól függően: használható szárazelem, akkumulátor, 220 voltos hálózati áramforrás (konnektor), vagy napelem, amit érdemes akkumulátorral kombinálni.

Felszerelése és karbantartása: a tartóoszlopokat egymástól olyan távolságra kell elhelyezni, hogy a legalsó huzal magassága ne haladja meg a javasolt magasságot. A tartóoszlopokat könnyű beszerezni: készülhetnek házilag, fából, vagy pedig lehet vásárolni műanyagból készült tartóoszlopokat is, melyeknek az alsó, kihegyezett vége fémből van, így könnyen rögzíthetőek a talajban.

A generátor negatív pólusát földelni kell. A jó földelés

kulcsfontosságú, ezért legalább három, minimum 1 méter hosszúságú, rozsdamentes fémből készült rudat kell a talajba leütni, és egymással, valamint a generátor negatív pólusával összekötni. Ha jó a földelés, a fémrúd érintésre nem ráz.

A huzalok száma tetszőleges, de farkas ellen ajánlatos legalább 5 szálát használni. A legszó huzalt a talajtól 20 cm-re, a többit pedig egymástól 20-25 cm-re állítsuk.

Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a villanypásztor nem képez fizikai akadályt a menekülő állat számára. Ha idejében nem veszi észre, a megriasztott medve vagy vaddisznó nem tud megállni előtte. Ezért a villanypásztor láthatóvá kell tenni. A kerítés körüli területnek tisztának és beláthatónak kell lennie. Ha a villanypásztor juhok elkerítésére használjuk, figyelembe kell vennünk azt is, hogy a megriadt, kis helyre elkerített juhok áttörhetnek rajta. Az ilyen esetek megelőzése érdekében javasolt a hagyományos karám használata is, vagy pedig nagyobb területet kerítünk el.

Magasfeszültségű villanyvezeték alatt ajánlott a villanypásztor a magasfeszültségű huzalokra merőlegesen elhelyezni, nem pedig párhuzamosan.

A rendszer minimális karbantartást igényel, ami főleg a huzalok alatti növényzet időszakos lekaszását jelenti. Másképpen a huzalokhoz érő fűszálak rövidre zárják a rendszert, csökkentik a továbbmenő feszültséget és rövid idő alatt lemerítik az akkumulátort. Megfelelő karbantartás mellett az akkumulátort elegendő néhány hónap alatt egyszer feltölteni.

A felállított villanypásztor ajánlatos folyamatosan működésben tartani, még akkor is, ha éppen nem tartózkodnak benne az állatok. Ellenkező esetben a ragadozók megtanulják, hogyan hatolhatnak keresztül rajta.

Tanulmányunk során 2 esztenát láttunk el villanypásztorral, a Görgényi havasok lábánál. Felszerelésük után, ameddig az állatok az elkerített területen tartózkodtak, a nyájuk nem szenvedtek semmiféle veszteséget.

© Domokos Csaba

© Kecskés Attila

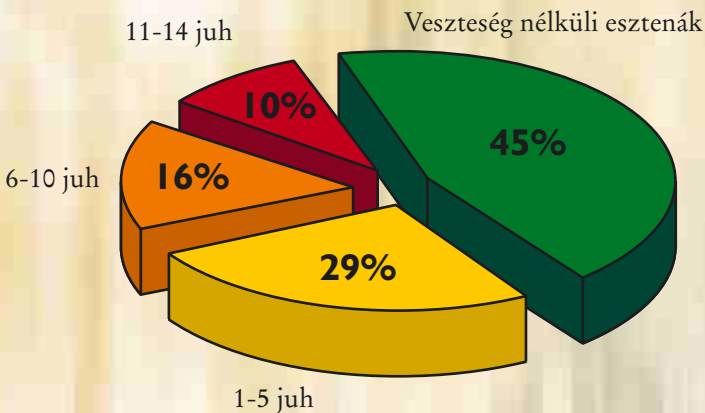
© Kun Annamária

Tapasztalataink alapján, a nyájokban okozott farkaskárok megelőzése érdekében, a következőket javasoljuk:

- Ne legeltessünk éjszaka, főként a nehezen belátható területeken!
- Kerüljük amennyire lehetséges a nyáj erdős-bokros területen való vonultatását!
- A beteg állatokat, amelyek lemaradnak a nyájtól, hagyjuk az esztenánál (például a körömfájásban megbetegedett juhokat és kecskéket)!
- Éjszakára zárjuk az állatokat karámba és gyakrabban változtassuk ennek helyét, ezáltal megelőzve az állatok körmének befertőződését!
- Olyan kutyákat használjunk, amelyek egy esetleges támadás alkalmával is a nyáj körül maradnak (nem követik a farkast, eltávolodva és ezáltal őrizet nélkül hagyva a nyáját)!

Egy tanulmány során farkasok által okozott károkra vonatkozó adatokat gyűjtöttünk a Kelemen és a Görgényi havasokban valamint ezek lábainál fekvő 31, kutyákkal őrzött esztenánál. A tanulmányban esztenánként átlagosan 65 napos időszakra állítottunk képet. A károk mértéke esztenánként átlagosan 0,87% volt.

A veszteségek esztenánkénti megoszlása

Megjelent a „Ragadozók és emberek: - az ember-farkas viszony javítása a Kelemen és Görgényi havasokban” című projekt keretében, a Milvus Csoport Madártani és Természetvédelmi Egyesület kiadványaként

A projektben a következő tevékenységekre került sor:

- a farkasok okozta kártételek felmérése, nyomonkövetése és tanulmányozása több mint 30 esztenánál
- kárrelhárítási módszerek bevezetése: 2 villanypásztor és 4 rémzsineg felszerelése
- nevelési tevékenységek, előadások farkasokról iskolákban és más rendezvényeken (pl. A Marosvásárhelyen először megrendezett Nagyragadozók Napja)
- a farkasok biológiájával, ökológiájával kapcsolatos kutatások egy model területen: falkanagyság, territórium nagyság, területhasználat, táplálékösszetétel, paraziták, stb

A projekt és a kiadvány költségeit a csikszeredai Polgártárs Alapítvány támogatta.

Szöveg: Domokos Csaba, Kecskés Attila
Design: Deák Attila
Marosvásárhely - 2006

"Milvus Csoport" Madártani és Természetvédelmi Egyesület

Székhely: Tg.-Mureş 540343, str. Crinului nr. 22,
Posta cím: Tg.-Mureş 540620, O.P. 3 C.P. 39,
Elérhetőségek: tel./fax. +40(0)265-264726, +40(0)720531061
E-mail: office@milvus.ro, www.milvus.ro